

İşgörenlerin Kendilik Algılarının Bireysel Özellikler Bakımından Değerlendirilmesi

Evaluation Of The Employees' Self-Perception As Of The Individual Characteristics

Hasan TUTAR*
Mehmet ALTINÖZ**
Demet ÇAKIROĞLU***

ÖZET

Kendilik algısı bireyin özel ve iş yaşamıyla ilgili olduğu kadar, sosyal yaşamıyla da ilgilidir. Kendilik algısı yüksek şahısların öz saygıları, öz güvenleri ve ben idrakleri güçlüdür. Kişiler arası ilişki ve etkileşim kurmada başarılıdır. Kendilerini üretme ve gerçekleştirme yetenekleri gelişmiştir. Sosyal süreçleri daha iyi kullanır, yeni durumlara ve süreçlere uyum yetenekleri yüksektir. Sosyal ilişki ve çevre edinme konusunda daha başarılıdır. Kendilik algısı yüksek olan insanlar göreceli olarak daha uyumlu, olay ve olguları daha temkinli karşılama yetenekleri vardır. Baskın kişilik özellikleri onların sosyal süreçleri daha iyi kullanmasına ve kişisel olarak öne çıkmalarına katkı sağlar. Sinik veya ezik olmamaları, yüksek benlik saygıları yeteneklerini güçlendirir.

Kişilerin özellikle erken yaşlarında veya ileri yaşlardaki kendilerine uygulanan baskıya bağlı olarak kendilik algıları olumsuz yönde etkilenir. Kişiliği örselenmiş birinin kendilik değeri düştüğü, kendine olan saygısının ve özgüveninin azaldığı bir çok araştırmalarla ortaya konmuştur.

Kendilik algısının yüksek olması kişinin içsel veya dışsal olmasıyla, kontrol odağının içte veya dışta olmasıyla da ilgili bir durumdur. Bilindiği gibi, kontrol odağı içte olan insanlar, kendilerini gerçekleştirme konusunda daha cesur ve öz güven sahibidir. Hareketlerinin arkasındaki temel güdü, kendilerine aittir; aksine kontrol odağı dışta olan şahısların, davranışlarının arkasındaki temel motivasyon dışsal baskılar veya dış çevrenin beklentileridir.

Bu çalışma, Türkiye *Elektrik İletim A.Ş.* (TEİAŞ) ve Türkiye *Elektrik Dağıtım A.Ş.* (TEDAŞ) çalışanlarının “kendilik algıları”nı bireysel özellikler bakımından ele almak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın kapsamını söz konusu kurumların büro çalışanları oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla “*Kendilik Algısı Sosyal Karşılaştırma Ölçeği*” kullanılmıştır. Araştırma, çalışanların kendilik algılarının düzeyini belirlemek, yabancılaşma ve kendinden uzaklaşma, kendinin farkına varamama gibi olumsuzluklara dikkat çekmek bakımından önem taşımaktadır.

Bu amaçla araştırmaya katılanların kişisel özellikleri ile kendilik algıları arasındaki ilişki ve farklılıkları belirlemek için tanımlayıcı istatistikler, bağımsız örneklem için *t* testi ve varyans analizi gibi istatistiksel teknikler kullanılmıştır.

Araştırmanın uygulayıcılara ve bu yönde araştırma yapan araştırmacılara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kendilik algısı, yabancılaşma, inisiyatif, öz yeterlilik.

Çalışmanın Türü: Araştırma.

ABSTRACT

The self-perception is not only related with the private and labour life of the individuals, but also with their social life. The people of high self-perception have also a high self-esteem, self-confidence and self-appreciation. They are successful in establishing the interpersonal relations and interaction. They have developed a number of self-reproduction and realization skills. They make a better use of the social processes, and become easily adapted to the new outcomes and processes. They are also more successful in establishing social relations and friendship. The people of high self-perception are relatively more consistent, and have the talent to face new cases and events in more unflappable manner. Their dominant personality allows them to use the social processes in a better manner, and personally become prominent. As they are not diffident or hesitant, they develop a high self-esteem and confidence.

Depending on the pressure they experienced particularly in their early or later years of age, their self-perception is adversely affected. There are many studies where it has been proven that the individuals have a lower self-perception, self-esteem and self-confidence when their personality is damaged.

A high self-perception is closely related to the intrinsic and extrinsic personality with the control focus being on the interior or exterior. It is known that the people with intrinsic control focus are more valiant and more self-confident in self-realization. The fundamental motive behind their movement belongs to themselves, while the fundamental motive behind the behaviours of the people with extrinsic control focus are the extrinsic pressure or the expectations of the outer world.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi

** Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi

*** Öğr. Gör., Hacettepe Üniversitesi

There are a number of factors to strengthen the motives that form the impetus behind the behaviours. The stimulants strengthening or weakening a behaviour are called the reinforcers. They are divided into two parts: intrinsic and acquired reinforcers. The intrinsic and acquired are classified as *primary* and *secondary* reinforcers respectively.

The self-perception is the opinion that is assumed by an individual on the intrinsic situation and environmental feedbacks. The said opinion forms the self-consciousness, self-respect and self-confidence. As the self-perception is also the basis of the self-respect and self-reliance, it is closely related with the self-reproduction and self-realization of the individuals from their business and personal lives to their career works and studies, well-being and health.

The *control focus* is one of the concepts in regard to the self-perception. The control focus is related to what should be used to explain and elaborate the consequences obtained by the individuals, and what they would be attributed. The individuals of intrinsic control focus attribute the reinforcers to the intrinsic factors, skills and capabilities, or shortly speaking to their individual characteristics, while those of extrinsic control focus attribute the same to the environmental factors. The individuals thinking of some interaction between their behaviours and the reinforcers are categorized as having intrinsic control foci, while the ones who do not link their behaviours to the reinforcers are characterized with their extrinsic control foci.

When the self-perception is low, the self-reliance and self-respect are also low. It is difficult for such individuals to control their environment, and they believe that the life would be directed by a number of uncontrollable forces. As they think that they would not be able to control the factors that extrinsically affect the individual, they have become the *desperate* people of low self-confidence and self-respect. They have lost their belief in overcoming the complex and difficult conditions of life through their own private efforts. As they are not confident to direct the life through their own personal skills, they are passive and sceptical people who need an excessive extrinsic support. However, the individuals of intrinsic control focus do not attribute their experiences to their own decisions, shortly speaking to the extrinsic factors or environmental reinforcers, but just to themselves. They attribute a negative experience to their own wrong decisions, and a successful experience to their own appropriate decisions, and their right action for the same. They believe in the fact that the life events depend on their own control.

Another concept on the self-perception is the concept of *ego*. The *concept of ego* is the fundamental element determinant on the self-perception. It comprises of the entirety of the personal identity, self-perception value, physical and mental skills, limits, beliefs, values, goals, objectives, wishes and any other perceptions on the personality of an individual.

The concept of ego has many different dimensions. Though the literature includes many examples of *elements* in regard to the ego concept, the *self-perception* is a most important one.

The *self-respect* is another concept related to the self-perception, and naturally to the ego concept. The self-perception forms the mental dimension of the ego, while the self-respect is the emotional dimension of the ego. Like in the self-perception of an individual, it is closely related to the role pattern, or whom the individual likes to be. The self-respect is the level of satisfaction an individual has reached at the end of emotional self-evaluation rather than the mental approach.

The self-perception is also related with the *self-consciousness* or the level of consciousness. The *self-consciousness* is that an individual is focused on itself, and reaches the consciousness of having an existence different from the other people. When an individual perceives in a different manner its psychological, physical and economic situation, motives, stimulus and feelings as well as the own personal standards, it reaches the self-awareness.

Another factor forming the self-perception of an individual is the *self-sufficiency*. The individuals feel sufficient or weak in their living struggle. And it affects their self-perception. The self-sufficiency affects the human conduct and behaviour in many aspects. While the individuals of high self-sufficiency more easily overcome the life troubles, those who have a lower self-sufficiency and self-perception easily lose the life struggle. The people of high self-sufficiency and self-perception are more consistent, patient and stable in realizing their goals and objectives.

This study was carried out to elaborate the "self-perception" of the employees of Türkiye *Elektrik İletim A.Ş.* (TEİAŞ) and Türkiye *Elektrik Dağıtım A.Ş.* (TEDAŞ) in terms of the individual characteristics. The study covers the office employees of the said corporations.

The "Self-Perception Social Comparison Scale" was used in data collection for this study. This study is of importance to determine the self-perception level of the employees, and draw attention to such inconveniences as alienation, self-divergence, and lack of self-perception.

Such statistical methods as *t* test and variance analysis were used for the independent sampling, while the descriptive statistics were the instruments used to determine the relation and differences between the personal characteristics and the self-perception of the participants.

It is expected that this study would make *contributions* to the performers and researchers.

Keywords: Self-perception, alienation, initiative, self-sufficiency.

Type of work: Research.

1. Giriş

Kendilik algısı bireyin özel ve iş yaşamıyla ilgili olduğu kadar, sosyal yaşamıyla da ilgilidir. Kendilik algısı yüksek şahısların öz saygıları, öz güvenleri ve ben idrakleri güçlüdür. Kişiler arası ilişki ve etkileşim kurmada başarılıdırlar. Kendilerini üretme ve gerçekleştirme yetenekleri gelişmiştir. Sosyal süreçleri daha iyi kullanır, yeni durumlara ve süreçlere uyum yetenekleri yüksektir. Sosyal ilişki ve çevre edinme konusunda daha başarılıdırlar. Kendilik algısı yüksek olan insanlar görece olarak daha uyumlu, olay ve olguları daha temkinli karşılama yetenekleri vardır. Baskın kişilik özellikleri onların sosyal süreçleri daha iyi kullanmasına ve kişisel olarak öne çıkmalarına katkı sağlar. Sinik veya ezik olmamaları, yüksek benlik saygıları

yeteneklerini güçlendirir. Kişilerin özellikle erken yaşlarında veya ileri yaşlardaki kendilerine uygulanan baskıya bağlı olarak kendilik algıları olumsuz yönde etkilenir. Kişiliği örselenmiş birinin kendilik değeri düştüğü, kendine olan saygısının ve özgüveninin azaldığı bir çok araştırmalarla ortaya konmuştur (Loos ve Alexander, 1997: 361).

Kendilik algısının yüksek olması kişinin içsel veya dışsal olmasıyla, kontrol odağının içte veya dışta olmasıyla da ilgili bir durumdur. Bilindiği gibi, kontrol odağı içte olan insanlar, kendilerini gerçekleştirme konusunda daha cesur ve öz güven sahibidir. Hareketlerinin arkasındaki temel güdü, kendilerine aittir, aksine kontrol odağı dışta olan şahısların, davranışlarının arkasındaki temel motivasyon dışsal baskılar veya dış çevrenin beklentileridir.

2. Kendilik Algısı: Bağlamsal Çerçeve

Davranışların arkasındaki itici güç olan güdülerini güçlendiren faktörler vardır. Bu faktörlere pekiştirici denir. Pekiştiriciler bir davranışı kuvvetlendiren ya da zayıflatan uyarıcıların genel adıdır. Bunlar doğuştan getirilen ve sonradan kazanılan pekiştiriciler olmak üzere iki kısma ayrılır. Doğuştan getirilenlere *birincil*, sonradan kazanılan pekiştiricilere ise *ikincil* pekiştirici denir. Birincil pekiştiriciler, organizma tarafından öğrenilmemiştir, onun doğal yapısına kodlanmıştır. Açlık pekiştirici birincil bir pekiştiricidir. İkincil pekiştirici ise sonradan öğrenilen pekiştiricilerdir. Başarı güdüsü, yükselme arzusu, tedbirli olma kaygısı sonradan öğrenilen olumlu pekiştirici örnekleridir. Kişileri ikincil pekiştiricilerle desteklemek, onların kendilik algılarının güçlenmesini sağlarken, onları söz konusu pekiştiricilerden mahrum bırakmak hatta olumsuz pekiştiricilerle onları engellemek, baskı altında bırakmak kendilik algısını ve değerini düşürür, onlara çaresizliği öğretir.

Kendilik Psikolojisi 1970'lerde Heinz Kohut tarafından geliştirilmiştir. Kohut'a göre insan tutum ve davranışlarının, psikolojik yapısının temel ögesi *kendilik*'tir (Karacan vd., 1998). Kendilik, kişiliğin çekirdeği, algıların, düşüncelerin ve inanışların merkezidir. Kendilik algısının özünü, kişinin kendisi hakkında edindiği kanaatleri şekillendiren kendiliği vardır.

Kendilik algısı, kişinin kendi içsel durumu ve çevreden aldığı geri bildirimlerle birlikte kendi hakkında edindiği kanaattir. Söz konusu kanaat, kişinin ben idrakini, benlik saygısını ve kendine olan öz saygısını oluşturur. Kendilik algıları, kişilerin öz saygı ve öz güvenlerinin de temelini oluşturduğu için, kişilerin iş ve özel yaşamlarından kariyer çalışmalarına, esenlik duygularına, iyi olma hallerine kadar kişinin kendini üretme ve var etme, kendini gerçekleştirmeyle ilgilidir. Brunner ve arkadaşlarının da belirttiği gibi, kendilik algısı, kişinin psikolojik ve fizyolojik olarak kendisini iyi hissetme durumuyla da ilgili olması nedeniyle psikosomatik bir özellik gösterir.

Kendilik algısı kişinin kendini yeterli ya da yetersiz görmesi, başkasının güdümünde dış referanslı (kontrol odaklı) veya kendi güdümünde iç referanslı (kontrol odaklı) olmasıyla kontrol kaybı, öğrenilmiş çaresizlik, psikolojik dayanırlık, benlik algısı ve bunun gibi pek çok etken ile ilişkilidir (Luthans 1994: 406).

Kendilik algısıyla ilgili kavramlardan biri *kontrol odağı* kavramıdır. Kontrol odağı kişilerin elde ettikleri sonuçların nelerle açıklanacağı, nelere atfedileceği ile ilgilidir. Kontrol odağı içsel olanlar pekiştiricileri içsel faktörlerde, beceri ve yeteneklerinde kısaca kişilik özelliklerinde görürken, kontrol odağı dışsal olanlar, çevresel faktörlere atfederler. Davranışları ile pekiştiriciler arasında ilişki olduğunu düşünen insanlar, içsel kontrol odağına sahip kişiler olarak kategorize edilirken, davranışlarıyla pekiştiriciler arasında ilişki kurmayan şahıslar, dışsal kontrol odağına sahip kişilerdir. Daha yalın bir ifadeyle içsel kontrol odağına sahip olan insanlar pekiştiricileri, kendi kişisel özelliklerinde ararken, dışsal kontrol odağına sahip olan insanlar, bunları kendi kontrolleri dışındaki güçlerde ararlar. İçsel olanlar daha bireyci özellikler gösterirken, dışsal olanlar, daha kadercidirler. Kendilik algısı yüksek olan insanlar içsel kontrol odağı gelişmiş insanlardır. Davranışlarının arkasındaki temel motivasyon kendi kişilik özellikleri ve özsaygıdır. Bunlar herhangi bir amacı başarmak için içsel pekiştiricilere yönelen, kendilerinden beklentileri yüksek insanlardır.

Kendilik algısı (değeri) düşük olan insanların öz güvenleri ve öz saygıları düşüktür. Bunlar çevre üzerinde denetim kurmakta zorlanırlar ve yaşamın kontrol edilemeyen güçlerin yönlendirmesiyle sürüklenmelerine inanırlar. Çevre üzerinde, kişiyi dışarıdan etkileyen faktörler üzerinde kontrol kuramayacaklarına olan inançları, onları yaşam olayları karşısında özgüvenleri ve öz saygıları düşürür,

çaresizliği öğrenmiş insanlar haline getirmiştir. Kendi özel çabalarıyla yaşamın karmaşık ve zor koşullarının üstesinden gelmeye olan inançlarını kaybetmişlerdir. Bunlar kendi kişisel yetenekleriyle yaşama yön verme inançları olmadığı için, yaşam olaylarının yönlendirilmesinde dışsal destek ihtiyacı fazla hisseden, edilgen karamsar ve kuşkucu insanlardır. İçsel kontrol odağına sahip olan insanlar ise, tecrübe ettikleri olayların arkasında kendi kararlarını, kısaca dışsal faktörleri, çevresel pekiştiricileri değil, kendilerini görürler. Yaşadıkları olumsuz bir tecrübeyi, kendi yanlış kararlarına, elde ettikleri başarıyı ise yerinde alınmış doğru bir karara ve bunun gereğini yapmaya bağlarlar. Yaşam olaylarının kendi kontrollerinde olduğuna inanırlar. Bu açıklamalar, kişilerin başarı veya başarısızlıklarında, girişken veya ezik oluşlarında, özgüveni yüksek veya zayıf olmasında, öğrenilmiş güçlülük veya çaresizliklerinin arkasında kendilik algıları bulunmaktadır.

Kendilik algısıyla ilgili diğer bir kavram **benlik** kavramıdır. *Benlik kavramı*, kişinin kendisi hakkındaki kanaatlerini belirleyen temel öğedir. Kişinin kimliği, kendilik değeri, fiziksel ve zihinsel yetenekleri, sınırları, inançları, değer yargıları, amaçları, arzuları vb. gibi kendisi hakkındaki algılarının tamamıdır (Gander ve Gardiner, 2001, s. 492). **Jung'a göre** "benlik", kişisel bütünlüğün merkezidir ve kişinin kendisini her yönüyle tanıması ve kabul etmesi için benliğinin farkına varması gerekir (Fordham, 1996: 78). Bilinç ve bilinçaltı öğelerini birleştiren ortak noktayı Jung "**benlik**" olarak adlandırmakta ve onu, **bireyleşmenin son noktası olarak** nitelendirmektedir (Kısa, 2005: 91). Kişilerin benlik algıları, kendisini tanımlama biçimi olan "benlik" kavramına göre şekillenir.

Benlik bireyin kendisinin farkında olması durumu ve kişinin bilinçli bir şekilde kendi varoluşunu gerçekleştirme, kendisi olmanın farkında olma durumudur. Kişinin "ben" veya "kendim" derken algıladıkları farkındalık durumudur. Ben algısının şekli, kişinin benliğini oluşturur. Benlik zaman içinde kişinin farkındalık durumu hakkında kanaatlerini yansıtır (Verkuyten, 1989). Dolayısıyla kişinin kendisini nasıl biri olarak gördüğünü benliği belirler (Rosenberg, 1989). Kişinin benliği hakkındaki kanaati bilinçlilik durumunun göstergesidir. Benlik zihinsel ve bilişsel süreçlerin sonucunda ortaya çıkar. Benlik olgusu, egoyu da içine alan bir kavramdır ve kişinin atıf merkezidir, deneyimlerinin ve geçmişinin izlerini taşır. Kişiliği oluşturur veya kişileri diğerinden ayıran özellikler toplamıdır (Kozacıoğlu ve Gördürür, 1995: 42-43). Kişinin kendilik algısının temelinde benlik kavramı vardır. Benlik algısını yeterli bulan kişinin kendilik algısı da güçlüdür.

Benlik kavramının bir çok farklı yönü vardır. Benlik kavramıyla ilgili literatüre giren çok sayıda benlik *ögesi* bulunmakla birlikte, bunlardan önemlilerinden biri, **benlik algısıdır**. Benlik algısı (Self-Perception), kişinin kendi hakkında neye inandığı ve ne bildiğiyle ilgilidir. Benlik algısı "kişinin kendisi hakkında sahip olduğu inançların toplamı, başka bir ifadeyle "ben kimim" sorusunun cevabıdır (Taylor, Peplau ve Sears, 2000). Bu algı, şu andaki kanaatlerin yanında, gelecekle ilgili umut ve beklentileri de içerir (Eisenberg ve Delaney, 1998).

Kendilik algısıyla, dolayısıyla benlik kavramıyla ilgili diğer bir kavram **benlik-saygısı (Self-Esteem)**'dir. Benlik algısı benliğin zihinsel boyutunu oluştururken, benlik saygısı benliğin duygusal boyutunu oluşturur. Kişinin benlik algısında olduğu gibi kendisini kim olarak gördüğünün yanında, kim olarak görmek istediği yani rol modeli olarak almak istediği ile de ilgilidir. Benlik saygısı, kişinin kendini zihinsel olmaktan çok duygusal değerlendirmelerinin sonucunda ulaştığı kendinden duyduğu hoşnutluk düzeyidir. Ruh sağlığının ve iyi olma (esenlik) durumunun bir göstergesi olan benlik saygısı, kişiye yeterlilik duygusu ve başarı güdüsü verir. Kişinin kendisiyle barışık olma derecesini ve yeterli olarak görme düzeyini yansıtır (Bruno, 1996: 102). *Benlik saygısı*, kişinin kendini değerli görmesi veya görmemesini belirler (Çuhadaroğlu, 1994). Benlik saygısı dolayısıyla kendilik algısı yüksek insanlar kendileri hakkındaki kendi değerlendirmelerine önem verirken, kendilik algısı ve benlik saygısı zayıf insanlar başkalarının onlar hakkındaki değerlendirmelere önem atfeder ve kendilerini yetersiz görürler.

Kendilik algısı *benlik farkındalığı* veya farkındalık düzeyi ile de ilgilidir. *Benlik farkındalığı*, dikkatin bireyin kendi üzerinde yoğunlaşması, kendisinin başka insanlardan farklı bir varoluşa sahip olduğu bilincine varmasıdır (Budak, 2000: 576). Kişi psikolojik, fiziksel, ekonomik durumunu, dürtü ve güdülerini, duygularını kendi kişisel standartlarını farklı olarak algıladığı zaman, benlik farkındalığına ulaşmış olur. Ulaştığı farkındalık durumundan birey hoşnutluk duyuyor ise bu aynı zamanda kendilik algısını güçlendirir. Benlik farkındalığı herkes için geçerli bir süreçtir. Bununla birlikte bazı insanların benlik farkındalığı güçlü,

yani benliğinin ayırımına varma yeteneği güçlü, bazıları ise daha zayıftır. Bunu belirleyen faktör *benlik-bilincidir*. Benlik bilinci, bireyin kendisini, başkalarından ayrı bir insan olarak bireysel ve sosyal kimliğinin farkında olması demektir (Budak, 2000: 576).

Kişinin kendilik algısını şekillendiren diğer bir faktör, *benlik yeterliliği (self-efficiency)*'dir. Kişiler yaşam mücadelesi verirken kendilerini yeterli veya zayıf olarak görürler. Bu onların kendilik algılarını etkiler. Benlik yeterliliği insan tutum ve davranışlarını bir çok yönden etkiler. Benlik yeterlik duygusu yüksek insanların yaşamın zorluklarıyla daha kolay başa çıkabilirken, benlik yeterliliği, dolayısıyla kendilik algısı düşük insanlar yaşam mücadelesinde kolayca yenik düşmektedirler. Benlik yeterliliği ve kendilik algısı yüksek insanlar amaçlarını gerçekleştirme konusunda daha azimli, sabırlı ve sebat sahibidirler (Schultz ve Schultz, 2001: 385). Benlik yeterliliği ve kendilik algısı yüksek olan insanların kendilerini topluma kabul ettirme yetenekleri olan benlik sunumları daha güçlüdür. Farklı ortamlara ve durumlara intibak hızları ve yetenekleri yüksektir. Toplumsal yaşamda olumlu izlenim, itibar ve imaj oluşturma yetenekleri gelişmiştir. Bu durum onların güçlü bir kişilik göstermelerini sağlar. Benlik yeterliliği kişinin zor durumlar karşısında kendini varetme, kendini gerçekleştirme yeteneğini artırır.

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, işgörenlerin kendilik algıları ile kişisel özellikleri arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Araştırma, çalışanların benlik saygıları, kendilerini gerçekleştirmeleri dolayısıyla başarı güdülerini, verimliliklerini, etkinliklerini ve performanslarını olumlu yönde etkileyen yüksek kendilik algısının önemini vurgulamak bakımından *önem taşımaktadır*.

3.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırma, Türkiye *Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ)* ve Türkiye *Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ)* çalışanları üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın kapsamını söz konusu kurumların büro çalışanları oluşturmaktadır. Araştırmada, işgörenlerin kendilik algıları, "*Kendilik Algısı Sosyal Karşılaştırma Ölçeği*" ile ölçülmüştür. İki kuruma toplam 250 soru formu elden dağıtılmış bunların 217'si geri dönmüştür. Geri dönen soru formlarından 20'si çeşitli eksiklikler nedeniyle değerlendirme dışı tutularak toplam 197 soru kâğıdı değerlendirmeye alınmıştır.

3.3. Araştırmanın Hipotezi

H1: Çalışanların kendilik algıları ile bireysel özellikleri bakımından farklılık vardır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (Social Comparison Scale) kullanılmıştır. Ölçek, kişilerin kendilik algılarını ölçmek amacıyla, Gilbert, Allan ve Trent (1991) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Şahin ve Şahin (1992) tarafından yapılmıştır. Gilbert ve Trent tarafından 5 madde halinde biçimlendirilen ölçek, Şahin ve Şahin'in yapmış olduğu çalışma sonucu bazı maddeler eklenerek 18 maddelik bir ölçek haline getirilmiştir. 1-6 arası Likert tarzında puanlanan bir ölçektir. Yüksek puanlar olumlu benlik şemasına, düşük puanlar ise olumsuz benlik şemasına işaret eder. Ölçek, kişinin kendisini başkalarıyla kıyasladığında nasıl değerlendirdiği ölçmektedir. Yüksek puanlar olumlu kendilik algısını, düşük puanlar olumsuz kendilik algısını ifade etmektedir. Kendilik algısı ölçeğinin orijinalinin Cronbach alfa katsayısı $\alpha=,87$ olarak tespit edilmiştir. Güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılmış ve ölçeğin sosyal bilimler için kabul edilen alt limit %70'in üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Yaptığımız araştırmada ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik değeri $\alpha=,89$ olarak çıkmıştır. Ölçeğe demografik değişkenler eklenerek, anket haline getirilmiş araştırmaya katılan kişilere uygulanmıştır. Veri analizleri SPSS 13.0 programıyla yapılmıştır.

4. Bulgular ve Yorumlar

4.1. Araştırma Örneklemine İlişkin Bulgular

Tablo 1. Demografik Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Tablosu

DEMOGRAFİK GÖSTERGELER								
Yaş	Frks	%	Eğitim	Frks	%	Cinsiyet		
						Frks	%	
20-25	3	1,5	İlköğretim	3	1,5			
26-30	33	16,8	Ortaöğretim	28	14,2	Kadın	97	49,2
31-40	82	41,6	Önlisans	29	14,7	Erkek	100	50,8
41-50	62	31,5	Fakülte	120	60,9			
51+	17	8,6	Yüksek lisans	17	8,7			

Araştırma örneklemini oluşturan çalışanlarının demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere işgörenlerin % 41,6’sı 31-40 yaş aralığında; %50,8’i erkek, % 60,9’u lisans düzeyinde eğitime sahiptirler.

4.2. Boyut Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Araştırma ölçeğinin 6’lı özelliği dikkate alınınca 3 dahil üçün altında kalanlar olumsuz kendilik algısını, 4 ve yukarısı ise olumlu kendilik algısını ifade etmektedir. Boyut ortalamaları, bir faktör ile ilgili olarak ortalama aritmetik değeri; standart sapmalar (ss) ise, bireylerin cevaplarının birbirine yakınlık durumunu gösterir. Standart sapma küçüldüğü ölçüde bireylerin faktörler açısından eğilimlerinin yakın (homojen) olduğu, standart sapmanın büyük olması durumunda cevaplayıcıların eğilimlerinin birbirinden uzaklaştığını (heterojenleştiğini) gösterir (Gürbüz, 2007).

Tablo 2. Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Araştırma Boyutları	Ortalama	SS
Kadın	5,01	,7589
Erkek	4,96	,6405
Evli	5,07	,7028
Bekar	4,77	,6506

Tablo 2’ye bakıldığında işgörenlerin kendilik algı ortalamalarının, kadınların ($X=5,01$, $ss=,758$) erkeklerden ($X=4,09$, $ss=,6405$), evlilerin ($X=5,07$, $ss=,7028$) ise bekarlardan ($X=4,77$, $ss=,6506$) daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Kişisel özellikler bakımından kendilik algı ortalaması en yüksek ($X=5,07$, $ss=,7028$) olanlar evlilere aittir. Bu değerler, araştırmaya katılanların “kendilik algılarının” olumlu yönde olduğu anlaşılmaktadır. Tablodaki değerlere göre evlilerin kendilik algı ortalamalarının yüksekliği, yaşlarının ve belli bir statüye sahip olmanın verdiği dinginlik düzeyine ulaştıkları şeklinde yorumlanmıştır. Evlilerin kendilik algı puanları, kendilerinden hoşnutluk düzeyini göstermektedir. Bu puanlar evli olanların evliliklerinden ve işlerinden görece olarak memnun oldukları şeklinde yorumlanabilir. Kendilik algısı puan ortalamalarının en düşüğü ise ($X=4,77$, $ss=,6506$) bekarlara aittir. Bekarlar, görece olarak daha genç ve kariyer yaşamlarının erken döneminde tatmin olmuş değillerdir ve arayış içindedirler. Bu da onların düşük kendilik algısına (düşük hoşnutluk düzeyine) neden olabilir. Bu durum aynı zamanda evlilerin daha yüksek kendilik algısı yorumunu destekler niteliktedir.

Cevaplayıcıların kendilik algılarının demografik özellikler bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan bağımsız örneklem için t testi sonuçları, cinsiyet değişkeni bakımından anlamlı farklılığın olduğunu göstermiştir. Bu durumda kendilik algısı ile demografik değişkenler arasında anlamlı farklılık vardır şeklindeki **H1** hipotezi cinsiyet değişkeni bakımından kabul edilmiştir. Buna göre ankete katılanların kendilik algılarının 0,05 anlamlılık düzeyinde önemli farklılığın olduğu anlaşılmaktadır. ($t=,471$; $p<0,007$). Test sonuçları erkeklerin kendilik algılarına ilişkin görüşleri ($X = 4,96$; $s=0,64$), bayanların kendilik algılarından daha düşüktür ($X= 5,01$; $s =,758$). Bu durum örneklemdaki bayanların erkeklerden daha yüksek dinginlik ve kendinden hoşnutluk düzeyine sahip olduklarını gösterir.

Tablo 3. Kendilik Algısının Cinsiyet Değişkeni ile İlişkisi

Cinsiyet	N	Ort. X	s.s	T	p
Kadın	97	5,01	0,758	,471	0,007
Erkek	100	4,96	0,640		

Demografik özelliklerden medeni durum değişkeni ile kendilik algısı arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda 0,05 anlamlılık düzeyde anlamlı bir farklılığın olduğu anlaşılmıştır ($t=2,72$; $p<0,006$). Test sonuçları evlilerin kendilik algıları ($X = 5,07$; $s=0,702$), bekarlarından ($X= 4,77$; $s =,650$) daha olumludur. Buna göre cevaplayıcıların kendilik algısı ile medeni durum bakımından anlamlı bir farklılığın olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuç **H1** hipotezinin medeni durum bakımından da doğrulandığını gösterir.

Tablo 4. Kendilik Algısı Medeni Durum İlişkisi

Medeni Durum	N	Ort. X	s.s	t	p
Evli	142	5,07	,7028	2,72	0,006
Bekar	55	4,77	,6506		

Çalışma grubunun yaşları ile kendilik algıları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını test etmek amacıyla bağımsız örneklem için çift faktörlü varyans (two-way ANOVA) analizi yapılmıştır. Analizin sonucunda cevaplayıcıların kendilik algıları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu anlaşılmıştır ($F=2,155$; $p<0,043$). Farklılığın hangi yaş gruplarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla **Scheffe** çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Buna göre yaşları 20-25 olan grubun “kendilik algı” ortalamaları ($X=4,44$), 51 ve üstü olanları ise ($X=5,160$) çıkmıştır. Bu sonuçlar, yaşları 51 ve yukarı olanların kendilik algıları, benlik saygısı, benlik bilinci, özsaygı ve özgerçekleştirim kısaca kendilerinden hoşnutluk düzeyleri bakımından oldukça yüksek çıktığı anlaşılmıştır.

Tablo 5. Yaş Değişkeni ve Kendilik Algısı İlişkisi

Varyansın Kaynağı	s.s	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P
Genel	197	4,125		2,155	0,043
Gruplar arası	4	91,894	1,031		
Gruplar içi	193	96,019	0,479		

Cevaplayıcıların kendilik algıları ile eğitim durumları arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan varyans analizi sonucuna göre eğitim değişkeni ile kendilik algıları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı anlaşılmıştır. Bu sonuç aynı zamanda **H1** hipotezinin eğitim değişkeni bakımından reddedildiği anlamına gelir.

Tablo 6. Eğitim Değişkeni ve Kendilik Algısı İlişkisi

Varyansın Kaynağı	s.s	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	P
Genel	96,019	197		1,515	0,199
Gruplar arası	2,939	4	,735		
Gruplar içi	93,080	193	,485		

5. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, araştırmaya katılanların kendilik algıları ile bireysel özellikleri arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgulardan biri çalışanların evli olanların, bekarlardan yaşları daha ileri olanların gençlerden daha yüksek kendilik algısına (kişisel hoşnutluk düzeyine) sahip oldukları şeklindedir. Olumlu kendilik algısı üzerine yapılan araştırmalar, kendilik algısı yüksek olan insanların daha yüksek sosyal yeterliğe sahip olduklarını göstermiştir. Kendilik algısının yüksekliği kendilik algısıyla doğrudan ilişkili olan benlik saygısının da yüksek çıkmasını sağlamıştır. Benlik saygısı arttıkça, arkadaşlık ilişkilerinin de arttığını göstermiştir.

Hisli ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmada da kendilik algısı yüksek olan kişilerin kişiler arası ilişkilerini korumaya ve geliştirmeye daha yatkın oldukları anlaşılmıştır. Çatışma çözümünde yüzleşme

cesareti göstermenin, yüksek kendilik algısıyla ilişkisi olduğu, aynı araştırma sonuçlarından anlaşılmıştır. Bu sonuçlar olumlu kendilik algısının, içsel kontrol odağına, bunun da kişinin kendini gerçekleştirme ve benlik saygısına olumlu katkı sağladığını ileri sürebiliriz.

Yaptığımız çalışmada, evlilerin bekarlardan ileri yaşta olanların gençlerden daha yüksek kendilik algısına sahip olduğunu göstermiştir. Bazı çalışmalarda benzer olarak kendilik saygısının ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde giderek arttığı gösterilmiştir (Chubb vd., 1997). King ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada da ergenlik döneminde olanların düşük kendilik algısına sahip olduğunu göstermiştir. Bu durum araştırma sonuçlarının ilgili literatürle uyum içinde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre kendilik algıları kültürler arası farklılıklarla karşılaştırmalı olarak ele alınmalıdır. Bu durumda nitel veya nicel olarak yapılan araştırma sonuçlarına dayalı olarak daha genel ifadelerde bulunmak olanaklı olur. Ayrıca kesitsel olarak yapılan çalışmalarla birlikte uzamsal olarak yapılacak çalışmalar da kendilik algısının değişim yönü konusunda daha gerçekçi sonuçlar verebilir.

Kaynaklar

Brunner M, Ludtke O, Trautwein U. vd., (2008). **The Internal/ External Frame of Reference Model Revisited: Incorporating General Cognitive Ability and General Academic Self-Concept. Multivariate Behaviors.** 43: 137-172.

Bruno, F.J. (1996). **Psikoloji Tarihine Giriş.** çev.: G. Sevdiren. İstanbul: Kıbele Yayınları.

Budak, S. (2000). **Psikoloji Sözlüğü.** Ankara: Bilim ve Sanat.

Chubb NH, Fertman CI, Ross JL (1997). **Adolescent self-esteem and locus of control: a longitudinal study of gender and age differences. Adolescence.** 125: 113-129.

Çuhadaroğlu, F.,Ç., (1994). **“Gençlerde Benlik Saygısı İle İlgili Bir Araştırma”.** VIII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları Kitabı içinde. TPD Yayınları. Ankara.

Eisenberg, S.& Delaney, D.J. (1998). **Psikolojik Danışma Süreci.** çev.: N. Ören ve M. Takkaç. İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Fordham, F. (1996). **Jung Psikolojisi.** çev.: A. Yalçın. İstanbul: Say Dağıtım.

Gander, M.J. & Gardiner, H.W. (2001). **Çocuk ve Ergen Gelişimi.** 4. Baskı. (Yayıma Haz.: B.Onur). Ankara: İmge Kitabevi.

Gürbüz, Sait (2006). **“Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İle Duygusal Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik bir Araştırma”.** Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt:3, Yıl:2, Sayı:1, 3: 48-75.

Karacan, E., İşcan, C. ve Şener, Ş. (1998). **“Klinik ve Terapi Sürecinin Kendilik Psikolojisi Açısından Değerlendirilmesi: Bir Ergen Olgu Sunumu”.** Klinik Psikiyatri. 1: 51-55.

Keefe K, Berndt TJ (1996). **Relations of Friendship Quality to Self- Esteem in Early Adolescence. J Early Adolescence.** 16: 110-129.

Kısa, C. (2005). **Carl Gustav Jung'ta Din ve Bireyleşme Süreci.** İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.

King AC, Naylor WM, Segal GH vd., (1993). **Global-self worth, spesific self-perceptions of competence, and depression in adolescents. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry.** 32: 745-752.

Kozacıoğlu, G. & Gördürür, H.E. (1995). **Bireyden Topluma Ruh Sağlığı.** İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Loos, M. E. & Alexander, P. C. (1997). **Differential Effects Associated With Self Reported Histories Of Abuse And Neglect In A Cooleege Sample. Journal Of Interpersonal Violence.** Vol:12. 340-360.

Luthans, F. (1994). **Organizational Behavior.** Mc Graw Hill NY.

Oliver JE, Jose PE, Brough P. vd., (2006). **Confirmatory Factor Analysis of the Work Locus of Control Scale. Educational and Psychol Measurement.** 66: 835-851.

Rosenberg, M. (1989). **Self-concept research: A historical overview. Social Forces.** 68 (1): 34-44.

Schultz D.P. & Schultz, S.E. (2001). **Modern Psikoloji Tarihi.** İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Şahin, N. H., H. N. Basım, F. Çetin, (2009). **Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kendilik Algısı ve Kontrol Odağı,** Türk Psikiyatri Dergisi, 20 (2): 153-163.

Taylor, S. E., Peplau, L. A., & Sears, D. O. (2000). **Social Psychology,** Tenth edition, Upper Saddle River. NJ: Prentice Hall.

Verkuyten, M. (1989). **Self-esteem and the evaluation of ethnic identity among Turkish and Dutch adolescents in the Netherlands. The Jou. of Social Psychology.** 130 (3): 285-297.